

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ

България, София 1113
бул. Цариградско шосе 125, блок 3
Тел: (+359 2) 73 83 10
Факс: (+359 2) 73 99 41
E-mail: info@feb.uni-sofia.bg

SOFIA UNIVERSITY
„ST. KLIMENT OHRIDSKI“
FACULTY OF ECONOMICS AND
BUSINESS ADMINISTRATION

Bulgaria, Sofia 1113
125 Tzarigradsko chaussee blvd., bl. 3
Tel: (+359 2) 73 83 10
Fax: (+359 2) 73 99 41
E-mail: info@feb.uni-sofia.bg

До председателя на научното жури
Доц. д-р Александър Николов

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Соня Варадинова Милева-Божанова,
научна специалност 05.02.18 Икономика и управление (Туризъм), катедра Икономика и
управление по отрасли при Стопански факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

Основание за представяне на становището: участие в научно жури, определено със заповед № РД38-198/26.03.2015 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“

Относно: публична защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „**доктор**“ по професионално направление 3.8 Икономика (Икономика и управление по отрасли);

Тема на дисертационния труд: „**ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ФИРМИ ЧРЕЗ КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ**“;

Автор на дисертационния труд: **Наалян Хаджи Недим Генджева**, редовен докторант в катедра «Икономика и управление по отрасли» към Стопански факултет на СУ „Свети Климент Охридски“;

Научен ръководител: доц. д-р Соня Милева-Божанова

Представеният за рецензиране дисертационен труд е насочен за публична защита с решение на ФС на Стопански факултет при СУ „Св. Климент Охридски“ (Протокол № 02/24.02.2015 г.) и е в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ като са спазени всички процедурни изисквания.

Настоящото становище е структурирано в девет части и включва кратки биографични данни и характеристика на научните интереси на дисертанта, актуалност, обща характеристика на дисертационния труд, оценка на научното съдържание, език и стила на изложение, библиографски апарат, оценка на приносите, справка за автореферата и публикациите, свързани с дисертационния труд, критични бележки и препоръки, въпроси и заключение.

1. Кратки биографични данни и характеристика на научните интереси на дисертанта

Наалян Хаджи Недим Генджева е родена 14.12.1970 г. В периода 1985-1990 г. завършва Математическата гимназия в Шумен продължава в Техническия университет Дрезден (1990-1997) специалност „Биомедицинска апаратура“, като в периода 1997-2000 г. специализира Икономически науки към същия университет. От 2011 е зачислена като редовен докторант към катедра Икономика и управление по отрасли (заповед РД20-311 / 10.02.2011 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“). Член е и редовно участва в семинарите на Докторантската школа в Стопански факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ (Докторантска Академия по Бизнес Администрация и Управленски Науки - ДАСУН). Специализира в лятно училище „Лидерство и управление на устойчив туризъм“, Сейняйоки, Финландия (30.06 - 03.07.2014). Кандидатът владее немски, английски, турски, татарски и руски езици. Професионалният ѝ трудов опит е изцяло в сферата на туризма като генерален директор на туроператор „Еврохолидейс“, член на комисията по категоризация на туристически обекти – гр. София към ОП Туристическо обслужване (2004-2007), консултант резервации и маркетинг хотел Белвю, Швейцария (2007), а от 2012 г. като генерален директор био хотел „Карпе Дием“, с. Баня (Разлог). Наалян Генджева има изразена обществена ангажираност в сферата на туризма в качеството си на председател на Регионално Туристическо Сдружение „Баненски терми“ – с. Баня, общ. Разлог; член на Българска Асоциация на Туристическите Агенции; член на Съвет по туризъм – гр. София.

2. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем.

Актуалността на темата се обяснява със засиления научен интерес и огромното значение, което се отдава на корпоративната социална отговорност (КСО) в контекста на устойчивото развитие и конкурентоспособността на туризма. Темата не е нова за теорията и практиката, но в недостатъчна степен задълбочено изследвана в България и дейността на туристическите предприятия което допълнително аргументира актуалността на разработвания в дисертацията проблем.

Динамичните промени, влиянието на глобализацията, навлизането на новите информационни и комуникационни технологии, засилената конкуренция и повишеното внимание към устойчивото развитие в т.ч. корпоративната социална отговорност в туризма, обуславя актуалността на проблематиката и необходимостта за непрестанна актуализация и прилагането на съвременни методи и практики в управлението на туристическите предприятия.

3. Обща характеристика на дисертационния труд

Представения за рецензиране дисертационен труд на докторант Наалян Генджева, авторефератът, справката за приносите и научните публикации свидетелстват за целенасочените усилия на автора задълбочено да анализира възможностите за повишаване конкурентоспособността на туристическите предприятия чрез прилагане на корпоративна социална отговорност.

Дисертацията се състои от увод, три глави, заключение и списък с използваната литература. Общият обем на дисертацията е 214 страници, от които 31 страници приложения – общо 8 на брой, и включва 31 таблици и 13 фигури. Списъкът с литературата съдържа 97 източника, от които 20 са на кирилица, а останалите 77 са на латинеца.

4. Обща оценка на научното съдържание, език и стила на изложение

Общата оценка на научното съдържание на дисертацията показва структура с преход от теоретичните, методологическите и приложните проблеми на оценката на конкурентоспособността в дейността на туристическите предприятия в резултат от прилагане на корпоративна социална отговорност.

Проблемите, свързани с конкурентоспособността, устойчивото развитие и значението на корпоративната социална отговорност са обект на изследване и анализ в световната наука. Дисертационният труд е изследва връзката между корпоративната социална отговорност (КСО) и конкурентоспособността, търсейки научно-методическа основа за интегрирането и мониторинга на КСО в дейността на българските туристическите предприятия с цел подобряване на тяхната конкурентоспособност. Н. Генджева използва наднормативен и холистичен подход, като акцентира върху идентифициране на конкретни индикатори за повишаване на конкурентоспособността чрез КСО, адаптирани към българския опит и практика в сферата на туризма.

В този контекст, дисертацията на Н. Генджева доразвива теорията, като адаптира за българската практика, като изследва, анализира, проучва и апробира възможностите на КСО за повишаване конкурентоспособността в дейността на българските туристически предприятия.

В *увода* докторантът е обосновал актуалността и значимостта на темата, дефинирал е своята теза, антитеза и хипотеза, обект, предмет и методология на изследването. Ясно и стегнато са посочени основните изследователски цели и задачи като са посочени и основните ограничения и допускания.

В трите глави на дисертационния труд последователно се прави преход от общото познания относно теоретичните въпроси за повишаването на конкурентоспособността на туристическите предприятия чрез КСО като се преминава към частното, а именно методическите и приложни въпроси за изследваната съвкупност.

Считам, че прилагания от докторантът *методологически инструментариум* е адекватен на тематиката, целите и задачите които той решава. В своята съвкупност използваните прийоми и изследователски операции осигуряват необходимата достоверна и изчерпателна информация за комплексната оценка на КСО и възможностите за повишаване на конкурентоспособността на туристическите предприятия. Докторантът комбинира различни количествени и качествени техники към описателният, сравнителният и историческия метод, методът на наблюдението и експертната оценка, дедуктивния и аналитичния метод, математически методи (статистически анализи, бални скали), социологическия (анкетно проучване, интервюта и фокус групи с представители на бизнес), изучаване на добри практики.

Първа глава представя съвременните теоретични постановки за същността на КСО и нейните особености в туристическата индустрия. Вниманието е насочено към темата за фирмената конкурентоспособност, нейните детерминантите и връзката между тях и КСО в туристическата практика. Отчетените са ефектите и влиянието на КСО върху факторите за създаване и поддържане на конкурентни предимства в дейността на туристическите предприятия. Литературния обзор по темата включва утвърдени български и чуждестранни автори по темата в т.ч. М. Рибов, Д. Матев, М. Асенова, К. Янкова, С. Иванов, както и Friedman, Caroll, Freeman, Bowen, Wood and Jones, Frederick, Orlitzky, McGuire, Clarkson, Donaldson and Preston, Oshana, Crane, Crane and Matten, Hansen and Schrader, Kirstges, Moskowitz, Schroeder, Werner, P.Schreck, P.Cottler и други. Широката информираност на докторанта по изследваните проблеми му позволява умело да борави със специализираната литература като предложи и

адаптира свои виждания относно методика и подход за изпълнение на поставените цели и задачи.

Втора глава изследва методологическите въпроси при определянето на критерии и индикатори за анализ и оценка на прилагането на КСО при туристическите фирми, както и върху методите за анализ и оценка на прилагането на КСО. Въз основа на теорията в заключителната част докторанта предлага авторско предложение за методика за анализ и оценка на процеса на прилагането на КСО адаптирана за туристическо предприятие.

Трета глава има изразено практико-приложен характер и представя проведеното от Н. Генджева емпирично изследване на 16 туристически предприятия от туроператорската дейност и хотелиерството, интегрирали в дейността си КСО. Направено е измерване по предложената от втора глава методика и показатели, преди и след прилагането на КСО, като резултатите са статистически обработени и анализирани. В заключителната част на трета глава е предложена програма и основни препоръки за повишаване на конкурентоспособността на туристическо предприятие чрез възможностите на КСО.

В *заключението* авторът обобщава направените в дисертацията изводи и дава препоръки за прилагането на определени мерки, свързани с КСО и повишаването на конкурентоспособността на туристическите предприятия.

Информационна основа на разработката са целево събрани първични данни, както и вторични източници на информация в т.ч. национални статистически данни, информация, предоставена от търговски и браншови организации, данни от български туристически предприятия, както и от интернет и средствата за масова информация.

Оценката на съдържанието на дисертационния труд показва, че в него е включен богат теоретичен и емпиричен материал, разкриващ съществени детайли в оценката на конкурентоспособността на туристическите предприятия в резултат от интегриране и прилагане на принципите на корпоративна социална отговорност. Докторантът е постигнал необходимата логическа структура от връзки и отношения между използваните понятия и съждения за обосноваване на едно или друго твърдение за оценката на конкурентоспособността на туристическото предприятие, в резултат от прилагане на мерки на КСО и устойчивото развитие в по-общ план. Н. Генджева демонстрира умения да организира езиково образни съчетания, да подбира свежи и оригинални изразни средства, да ги обедини в едно цяло с всички други средства и способности използвани в дисертационния труд.

5. Оценка на научните и практическите резултати и приносите на дисертационния труд

В дисертационния труд има убедителни доказателства за научно-приложни резултати, представени като общи препоръки за повишаване на конкурентоспособността чрез интегриране на КСО в дейността на туристическите предприятия.

Приносите на дисертационния труд могат да се определят като преобладаващо практико-приложни и могат да се обобщят както следва:

Първо, изследвани са връзките и зависимостите между конкурентоспособността на туристическото предприятие и корпоративната социална отговорност;

Второ, допълнена е системата от критерии и показатели за анализ и оценка от прилагането на корпоративна социална отговорност в дейността на туристическото предприятие, връзките и факторите отговорни за общата конкурентоспособност;

Трето, очертани са насоки и е предложена авторска програма за оползотворяване на възможностите на корпоративната социална отговорност за повишаване конкурентоспособността на българските туристически предприятия.

6. Критични бележки и препоръки

Въпреки изложените приноси и практико приложни резултати на дисертацията, тя не е лишена и от някои пропуски.

Първо, при терминологичния апарат не се прави ясно разграничение между обхвата на КСО и политиката за устойчиво развитие в усилията на туристическите предприятия за повишаване на конкурентоспособността, като на места термините се използват като синоними (с. 16-18, с. 35-36, с. 41-50).

Второ, заключението би трябвало да съдържа и обобщава окончателните изводи, като се изложи тяхното отношение към поставената цел и научни задачи.

Посочените критични бележки **не намаляват значимостта** на изтъкнатите практико-приложни приноси.

Общото ми мнение за дисертационния труд на Наалян Генджева е, че е налице добра логическа обосновааност и последователност на научното изследване, експериментирание и анализ на постигнатите резултати за повишаване на конкурентоспособността на туристическите предприятия чрез прилагане на корпоративна социална отговорност.

7. Автореферат, справка за приносите и публикации, свързани с дисертационния труд

Авторефератът е в обем от 48 (четиридесет и осем) страници и кореспондира напълно с основния труд. Представя в синтезиран вид изследваните проблеми. Съставен е от шест части, които включват обща характеристика на дисертационния труд, обем и структура на дисертационния труд, кратко изложение, справка за приносите, публикации по темата и декларация за авторство.

Докторант Наалян Генджева има общо 12 научни публикации, пряко свързани с тематиката на дисертационния труд в т.ч. 1 монография (№1), 2 студии (№№ 2-3), 6 научни доклади (№№ 4-9), 3 статии в списания (№№10-12). От тях 2 публикации са в чуждестранни издания (№№ 3, 8), а общо четири са на английски език (№№ 3,4, 8,9) изнесени на международни конференции.

Заключението ми е, че по обем представените публикации, съответстват на обявения в автореферата списък с публикации и надвишават количествените и качествените критерии и изискванията необходими публикации при защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“.

8. Въпроси

Аргументирайте до колко изведените конкуренти предимства (табл. 9, с. 75) могат да се дължат само и единствено от прилагането на корпоративна социална отговорност? Как се разграничават (ако изобщо е възможно) конкурентните предимства в следствие от корпоративната социална отговорност от други практики и политики за устойчиво развитие, връзки с обществеността и т.н.

9. **Общо заключение**

Предлаганата за рецензиране докторска дисертация обогатява науката и практиката по отношение на анализа и оценката на корпоративната социална отговорност за повишаване конкурентоспособността на туристическите предприятия.

Увереността ми, че направените изводи и обобщения са лично дело на кандидата са причина да смятам, че **дисертацията отговаря** на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ Св. Климент Охридски.

Гореизложеното ми дава основание да предложа на уважаемите членове на научното жури при СУ „Свети Климент Охридски“ да вземе положително решение ЗА присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на **Наалян Хаджи Недим Генджева** по професионално направление 3.8 Икономика (Икономика и управление по отрасли).

14.04.2015 г.

Рецензент

/Доц. д-р Соня Милева/